

CONSIDERAȚII PRIVIND UNELE ASPECTE ALE ETNOGENEZEI ROMÂNEȘTI

DE

DAN GH. TEODOR

Keywords: *Romanian ethnogenesis, romanisation, Ipotești-Cândești culture, Dridu culture.*

În ansamblul cercetărilor privind perioada primului mileniu al erei creștine, problema etnogenezei românești prezintă, fără îndoială, o importanță de prim ordin. Această importanță nu este evidențiată numai de ampla dezbateră științifică, continuată mai bine de un secol, referitoare în principal la epoca și locul de formare a uneia din cele mai vechi popoare din sud-estul Europei¹, ci și de semnificația istorică aparte a unui îndelungat și complex proces care, în contextul desfășurării marilor migrații și a multiplelor și profundelor prefaceri social-economice, etno-lingvistice și culturale înregistrate în sânul societății locale a avut ca finalitate în spațiul geografic menționat dăinuirea *romanității orientale*.

Dacă, până spre jumătatea secolului trecut, cercetarea procesului de formare a poporului și a limbii române s-a bazat aproape exclusiv doar pe interpretarea știrilor transmise de puținele izvoare scrise privitoare la istoria spațiului carpato-dunăreano-pontic și pe studiul limbii române și a dialectelor ei, în a doua parte a veacului menționat situația s-a schimbat radical, investigațiile arheologice, dar și cele din domeniul lingvisticii, a etnologiei și ale antropologiei întreprinse pentru cunoașterea realităților din primul mileniu al erei creștine, s-au intensificat considerabil obținând rezultate deosebit de valoroase. Acestea au contribuit esențial la conturarea unei imagini noi privind realitățile din perioada menționată, incomparabil mai completă și mai coerentă decât aceea din trecut, în felul acesta oferindu-se largi posibilități de a înțelege corect coordonatele principale în care a evoluat etnosul și limba din regiunile menționate.

Cu toate acestea, în pofida acumulării unui număr considerabil de informații și a unor interesante și corecte interpretări, unele aspecte ale procesului de etnogenază românească au rămas încă puțin elucidate, astfel că în stadiul actual al cercetărilor se impun firesc nuanțări și chiar amendări a multora din concluziile formulate până acum.

Firește, în studiul de față ne vom limita doar la câteva probleme, după opinia noastră esențiale, evidențiate de investigațiile arheologice, încercând să reevaluăm unele din datele pe care le avem la dispoziție și să formulăm câteva concluzii, cu certitudinea că pot deschide noi căi de abordare care să ofere la rândul lor posibilități sporite de a reconstitui, cât mai aproape de adevăr, unele din realitățile din mileniul marilor migrații.

În acest context o importanță de prim ordin o prezintă problema romanizării, vizând îndeosebi cunoașterea căilor prin care romanitatea s-a implantat și în zonele de la est și sud de Carpați care, după cum se știe, nu au făcut efectiv parte din posesiunile teritoriale ale imperiului dar care, aflându-se în imediata lor vecinătate și în condiții politice deosebite au receptat în bună măsură și ele elementele civilizației romane.

---

¹ N. Stoicescu, *Continuitatea românilor*, București, 1980, p. 9–86; N. Stoicescu, I. Hurdubețiu, *Continuitatea Daco-Romanilor în istoriografia română și străină*, București, 1984, p.7–76.

În ceea ce privește regiunile dintre Carpați și Nistru, după cum este bine cunoscut, doar părțile acestora dinspre sud au făcut temporar parte din provincia Moesia Inferior². Restul arealului est-carpatic a rămas doar în contact economic cu imperiul și supravegheat atent de trupele cantonate în castrele de la Barboși, Cartal, Ismail, Chilia sau Tyras³, situație care s-a menținut probabil până cel puțin la sfârșitul secolului al III-lea și poate chiar mai târziu până în vremea domniei lui Constantin cel Mare.

Vasile Pârvan în cunoscutele sale lucrări aprecia pe drept cuvânt că posesiunile romane din sudul Moldovei au avut un rol important în răspândirea romanismului aici, schimburile comerciale, utilizarea drumurilor de legătură, unele deosebit de active precum a fost cel dintre Barboși și Brețcu pe valea Oituzului, menținând strânse relații între geto-daci și lumea romană implantată în zonă⁴.

Cu toate acestea, în pofida aserțiunilor unor reputați specialiști privind realitățile sugerate de formulările unor sintagme precum *Roma de dincolo de frontiere*, *Frontierele invizibile ale lumii romane* sau *Frontierele invizibile ale influenței romane*⁵, nu pot explica satisfăcător o romanizare efectivă a întregului teritoriu de la est de Carpați, ci mai curând un amplu proces de aculturație. Desfășurarea romanizării într-o anumită regiune are drept finalitate impunerea limbii latine, precum și unele obiceiuri, cultura și structurile organizatorice, specifice civilizației statului roman. Lingviștii, pe drept cuvânt, consideră că romanizarea nu s-a implementat doar ca urmare a colonizărilor masive de populație romană în Dacia, ci mai ales din învățarea de către băștinași a limbii latine⁶ și că eficiența însușirii acestei limbii a depins nu numai de necesitatea și voința populațiilor de o învăța, ci și de o serie de alți factori⁷.

Un asemenea proces etno-lingvistic s-a putut în mod real desfășura, întrunind toate condițiile derulării sale, doar în zonele ocupate de romani, constituite în provincia Dacia. Regiunile respective, încă de la început au fost temeinic organizate administrativ și militar, încurajându-se agricultura, meșteșugurile și comerțul, activități în care a fost direct implicată și populația autohtonă geto-dacică, alături de coloniștii și militarii numeroaselor garnizoane staționate aici⁸. Așa cum s-a arătat în repetate rânduri, procesul de romanizare în fosta provincie Dacia a dus cu timpul la unificarea culturii materiale locale și a activităților religioase și politice cu acelea romane, limba latină devenind limba oficială și cel mai răspândit mijloc de comunicare, graiurile locale dispărând treptat⁹.

Cercetătorii români din ultimele decenii care au investigat acest aspect al etnogenezei românești, au acceptat însă cu unele nuanțe desfășurarea procesului de romanizare și în regiunile carpato-nistrene, sprijinindu-se pe descoperirile arheologice și epigrafice, pe intensa circulație monetară romană, ca și pe ampla activitate comercială susținută constant și ilustrată de numărul considerabil al importurilor din imperiu. O atare concluzie se întemeiază, de asemenea și pe strânsele relații clientelare existente în unele zone, pe numărul așezărilor romane, pe forțele militare cantonate în castre, răspândirea creștinismului, precum și pe numărul captivilor latinofoni aduși aici de barbari, distingându-se în desfășurarea evenimentelor câteva etape principale¹⁰.

² C. C. Petolescu, *Moesia Inferior și ținuturile extracarpatică*, în *Symposia Thracologica*, 7, Tulcea, 1989, p. 178–189; S. Sanie, *Moesia nord-dunăreană și nord-pontică*, în *Istoria Românilor*, vol. II, București, 2001, p. 373–388.

³ C. C. Petolescu, *Dacia și imperiul roman de la Burebista până la sfârșitul antichității*, București, 2000, p. 45–51; S. Sanie, *op. cit.*, p. 382–388.

⁴ V. Pârvan, *Inceputurile vieții romane la Gurile Dunării*, București, 1923, p. 222; idem, *Dacia. Civilizațiile din regiunile carpato-dunărene*, ed. nouă, revăzută și adnotată de R. Vulpe, București, 1957, p. 169–172

⁵ K. Christ, *Römer und Barbaren in der hohen Kaiserzeit*, în *Saeculum*, 10, 1959, p. 273–288; G. Wirth, *Zur frage der foederierten Staaten in der späteren römischen Kaiserzeit*, în *Historiae Zeitschrift für alte Geschichte* (Wiesbaden), XIV, 1967, p. 231–251; I. Nestor, *Sfârșitul lumi antice și barbarii*, în *Aluta*, I, 1997, p. 121.

⁶ I. Fischer, *Latina dunăreană*, București, 1985, p. 13–14.

⁷ G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iași, 1980, p. 86–90; I. I. Russu, *Etnogeneza românilor*, București, 1981, p. 190–195; I. Fischer, *op. cit.*, p. 14–15; H. Mihăiescu, *La romanité dans le sud-est de l'Europe*, București, 1993, p. 13–23.

⁸ Mai recent, D. Protase, *Romanizarea*, în *Istoria Românilor*, vol. II, București, 2001, p. 159–168.

⁹ V. Pârvan, *op. cit.*, București, 1923; idem, *op. cit.*, București, 1957; M. Macrea, *Viața în Dacia romană*, București, 1969; D. Tudor, *Romanizarea Munteniei*, în *Apulum*, XII, 1974, p. 111–117; idem, *Olenia Romană*, ed. IV, București, 1978.

¹⁰ N. Gostar, *Vechimea elementului roman la răsărit de Carpați*, în *Istros*, 2–3, 1981–1983, p. 225–234; S. Sanie, *Civilizația romană la est de Carpați și romanitatea pe teritoriul Moldovei*, Iași, 1981; I. Ioniță, *Romanitatea Daciei răsăritene în prima jumătate a mileniului I d. Hr.*, în *Limba română*, 5–6 (29–30), Chișinău, 1996, p. 187; D. Gh. Teodor, *Romanitatea spațiului carpato-nistrian*, în *Carpica*, XXX, 2001, p. 43–52.

O situație similară este atestată și în regiunile dintre Carpații Sudici și Dunăre. În afară de teritoriile Olteniei și Banatului, care au făcut efectiv parte din provincia romană Dacia de la început până la părăsirea ei către sfârșitul secolului al III-lea, restul spațiului menționat delimitat de Muntenia nu a fost posesiune a imperiului decât până în anul 117–118, când a fost scoasă de sub administrația provinciei Moesia Inferior¹¹. În timpul cât a făcut parte din provincia romană, imperiul a construit aici o serie de castre, precum cele de la Filipeștii de Pădure, Drajna de Sus, Târgșor, Băneasa, Mălăești, Pietroaele sau Rucăr, care asigurau controlul drumurilor de legătură cu celelalte teritorii romane, din Transilvania sau din sudul Dunării¹².

Chiar și după anii 117–118, Muntenia a rămas constant în atenția autorităților romane, datorită poziției sale geografice, ca zonă de convergență economică și militară de o importanță aparte. De aceea, în regiune s-au construit și unele fortificații cum este aceea de la sfârșitul veacului al II-lea, cunoscută sub numele de *limes-ul trans Alutanus*¹³, întărit pe traseu cu numeroase castre și aceea din secolul al IV-lea ridicată sub domnia lui Constantin cel Mare, cunoscută sub denumirea *Brazda lui Novac de nord*, care străbătea zonele de la sud de Carpați de la Drobeta până la Pietroasele, poate chiar mai departe, până la Barboși¹⁴. Tot în vremea lui Constantin cel Mare și a urmașilor săi se construiesc unele cetăți noi, se refac altele mai vechi și sunt aduse detașamente militare în castrele de la graniță¹⁵. Și în regiunile de la sud de Carpați un anumit proces de romanizare s-a putut desfășura, evident nu cu intensitatea cu care un atare proces s-a derulat în Oltenia, Banat sau Transilvania. Și aici cercetările arheologice întreprinse pe întreg cuprinsul regiunii au dovedit concret că a existat permanent o numeroasă populație geto-dacică, care a fost într-un susținut contact cu civilizația romană.

Numeroasele produse ale atelierelor din imperiu, intensa circulație monetară, răspândirea creștinismului și unele inscripții în limba latină arată limpede că autohtonii din Muntenia receptaseră direct și firesc elementele esențiale ale civilizației romane. Captivii latinofoși aduși aici de barbari și populația și militarii din orașele și castrele romane au constituit constant factorii principali ai răspândirii romanismului aici. Pe baza acestor dovezi, mulți specialiști ai problemei sunt de părere că și în Muntenia s-a putut petrece un proces de romanizare, având aceleași consecințe ca și cel desfășurat în restul Daciei¹⁶.

Credem că evenimentele petrecute la est și sud de Carpați s-au derulat la fel și în regiunile din vestul provinciei Dacia, situate între Munții Apuseni și Bazinul Tisei, care nu au intrat în posesiunile statului roman și unde, de asemenea, cercetările arheologice au înregistrat prezența unor numeroase importuri romane, o bună circulație monetară și alte dovezi ale strânselor legături dintre localnici și civilizația imperiului¹⁷.

Elementele și influențele civilizației romane au continuat să se facă prezente și după retragerea administrației imperiului din Dacia, interesul statului roman pentru spațiul de la nordul Dunării de Jos fiind justificat din punct de vedere militar și economic¹⁸. Resursele de materii prime de care dispunea acest teritoriu, dar și amenințările imediate ale diferitelor populații aflate în migrație, au impus imperiului o politică fermă față de

¹¹ R. Vulpe, *La valachie et la Basse Moldavie sous les Romains*, în *Dacia*, N.S., V. 1961, p. 377–393; D. Tudor, *op. cit.*, în *Apulum*, XII, 1974, p. 111–117; C. C. Petolescu, *op. cit.*, București, 2000, p. 47–50.

¹² G. Cantacuzino, *Le grand camp romain situé près de la commune de Băneasa (dép. Teleorman)*, în *Dacia*, IX–X, 1941–1944, p. 441–472; Gh. Ștefan, *Le camp romain de Drajna de Sus*, în *Dacia*, XI–XII, 1945–1947, p. 115–144; Gr. Florescu, Exp. Bujor, *Săpăturile arheologice de la Mălăești*, în *SCIV*, 6, 1955, 1–2, p. 271–280; Gr. Florescu, *Problema castrelor romane de la Mălăești, Drajna de Sus și Pietroasa*, în *Omagiu lui Constantin Daicoviciu*, București, 1960, p. 225–232; Gh. Diaconu, *Regiunile din sud-estul Daciei în prima jumătate a mileniului I e.n. în lumina cercetărilor de la Târgșor*, în *Studii și Materiale privitoare la trecutul istoric al jud. Prahova*, II, Ploiești, 1969, p. 13–14; idem, *Castrul de la Pietroasa*, în Alexandru Odobescu, *Tezaurul de la Pietroasa*, Opere, vol. IV, București, 1976, p. 1055–1064; D. Tudor, *op. cit.* în *Apulum*, XII, 1974, p. 113; idem, *op. cit.*, București, 1978, p. 253, 265.

¹³ D. Tudor, *op. cit.*, 1978, p. 253–256.

¹⁴ *Ibidem*, p. 244–249.

¹⁵ I. Barnea, Oc. Iliescu, *Constantin cel Mare*, București, 1982, p. 92–123.

¹⁶ D. Tudor, *op. cit.* 1974, p. 111–117; Gh. Bichir, *Geto-dacii din Muntenia în epoca romană*, București, 1984; I. Ioniță, *Dacii liberi din Muntenia*, în *Istoria Românilor*, vol. II, București, 2001, p. 421–422.

¹⁷ S. Dumitrașcu, *Dacia Apuseană*, Oradea, 1993, p. 108–109, 124–134, 140–149.

¹⁸ D. Tudor, *Legături dintre imperiul romano-bizantin și teritoriul din stânga Dunării în sec. IV–VI*, în *Istoria României*, I, București, 1960, p. 647–655; idem, *Preuves archéologiques attestant la continuité de la domination romaine au nord du Danube après l'abandon de la Dacie sous Aurelianus (IIIe–Ve siècles)*, în *Dacoromania. Jahrbuch für östliche Latinität*, I, Freiburg-München, 1973, p. 149–161.

zonele menționate, în felul acesta explicându-se și revenirea la nordul Dunării a stăpânirii romane în timpul lui Constantin cel Mare sau în vremea lui Justinian I¹⁹.

Investigațiile arheologice efectuate pentru cunoașterea perioadei secolelor V–VII d. Hr. atestă, în pofida situației politice precare instaurată în zonă, schimburi economice intense, o circulație monetară curentă, transformări multiple în structura social-economică a comunităților sătești, numeroase și importante elemente și influențe romano-bizantine în cultura materială și viața spirituală autohtonă²⁰.

Rezultatele cercetărilor arheologice referitoare la perioada secolelor V–VII d. Hr. sugerează pentru multe zone de la nordul fluviului constituirea unor grupări compacte de sate, probabil întemeierea acelor *romanii populare*, intuite mai demult de Nicolae Iorga²¹, structuri social-administrative și politice alcătuite pentru a rezista în condițiile vitrege determinate de desfășurarea marilor migrații.

Analiza culturii materiale locale din regiunile de la nordul Dunării de Jos evidențiază în conținutul ei, încă din perioada secolelor IV–V, multiple elemente de caracter provincial roman, alături de altele de tradiție geto-dacică.

Aspectul cultural de tip *Cireșanu*²² din această vreme, caracteristic pentru regiunile de la sud de Carpați sau cel corespunzător fazei timpurii a culturii *Costișa-Botoșana-Hansca*²³, din zonele de la est de Carpați sunt rezultatul unei evoluții locale derivate din cultura anterioară de tip *Sântana de Mureș*, cu importante adaosuri noi, de sorginte romană²⁴.

În perioada următoare, a secolelor V–VII, cultura materială specifică regiunilor dintre Carpații sudici și Dunăre, cunoscută sub denumirea de *Ipotești-Cândești*²⁵ vădește însă trăsături noi, care nu pot fi puse în legătură cu cele din perioada imediat anterioară (aspectul *Cireșanu*). Este evident că, în această vreme în regiunile menționate s-au petrecut o serie de prefaceri de ordin social-economic, care au avut ca rezultat constituirea unui orizont cultural deosebit, cu trăsături specifice civilizației romano-bizantine. Studiul comparativ al conținutului culturii de tip *Ipotești-Cândești* etalează existența unei producții ceramice lucrată la roată, cu strânse analogii în obiectivele din secolele V–VII de la sud de Dunăre, din Serbia, Bulgaria sau Macedonia, alături de alte numeroase produse, de asemenea de sorginte romano-bizantină, precum obiecte vestimentare și de podoabă, piese de cult creștin, utilizarea unor noi tipuri de locuință și cuptor și o intensă circulație monetară bizantină²⁶.

Având în vedere că aspectul cultural de tip *Cireșanu* din secolele IV–V este derivat în mod cert din cultura *Sântana de Mureș* și că între el și civilizația ulterioară din secolele V–VII nu sunt conexiuni directe, noi am opinat în mai multe rânduri că, civilizația de tip *Ipotești-Cândești* a fost vehiculată aici de la sud de Dunăre de către grupuri romanice dislocate de numeroșii migratori, care au atacat frecvent orașele și satele din Peninsula Balcanică²⁷. De altfel, izvoarele scrise ale vremii amintesc în repetate rânduri despre deplasările

¹⁹ Gh. Ștefan, *Justiniana Prima și stăpânirea bizantină la Dunărea de Jos în secolul al VI-lea*, în *Drobeta*, I, 1974, p. 65–70; Gh. Popilian, *Stăpânirea romano-bizantină la Dunărea de Jos*, în *Istoria Românilor*, vol. II, 2001, p. 607–616.

²⁰ C. Preda, *Circulația monedelor bizantine în regiunea carpato-dunăreană*, în *SCIV*, 23, 1972, 3, p. 375–417; D. Gh. Teodor, *Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în veacurile V–XI e.n.*, Iași, 1981, p. 11–42; V. Butnaru, *Răspândirea monedelor bizantine din secolele VI–VII în teritoriile carpato-dunărene*, în *B.S.N.R.*, LXXVII–LXXIX, 1983–1985, nr. 131–133, p. 199–135.

²¹ N. Iorga, *La „Romanie” danubienne et les barbares au VIe siècle*, în *Revue belge de philologie et d’histoire*, 4, 1924, p. 35–50; D. Gh. Teodor, *Satul roman și vechi românesc în mileniul marilor migrații*, în *Prelegeri Academice*, vol. V, 5, Iași, 2006, p. 117.

²² V. Teodorescu, *Cireșanu – un aspect cultural aparținând populației daco-romane din secolele IV–V e.n. la sud de Carpați*, în *Anuarul Muzeului de istorie și arheologie Prahova*, 1, Ploiești, 1984, p. 55–100.

²³ D. Gh. Teodor, *Conceptul de cultură Costișa-Botoșana. Considerații privind continuitatea populației autohtone la est de Carpați în secolele V–VII e. n.*, în *SAA*, 1, 1983, p. 215–225; idem, *Civilizația romană la est de Carpați în secolele V–VII e. n. Așezarea de la Botoșana-Suceava*, București, 1984.

²⁴ Idem, *Cu privire la unele aspecte etno-culturale de la nordul Dunării de Jos în secolele V–VII d. Hr.*, în *Musaioi*, X, 2005, p. 86–88; idem, *Interferențe etno-culturale la est și sud de Carpați în secolele V–XI d. Hr.*, în *Musaioi*, XII, 2007, p. 140.

²⁵ V. Teodorescu, *Despre cultura Ipotești-Cândești în lumina cercetărilor arheologice din N-E Munteniei*, în *SCIV*, 1, 1964, 4, p. 485–502; idem, *O nouă cultură precizată în țara noastră – cultura Ipotești-Cândești (sec. V–VII e.n.)*, în *Sesiunea de comunicări științifice a muzeelor de istorie*, vol. II, București, 1971, p. 104–130; Susana Dolinescu-Ferche, *La culture Ipotești-Ciurel-Cândești (V^e–VIIe siècles). La situation en Valachie*, în *Dacia*, N.S., XXVIII, 1984, 1–2, p. 117–147.

²⁶ D. Gh. Teodor, *op. cit.*, în *Musaioi*, X, p. 86–88 și *Musaioi*, XII, p. 140.

²⁷ *Ibidem*.

locuitorilor din imperiu, constrânși să-și părăsească ținuturile de baștină din cauza situației economice precare cu care se confruntau. Destul de multe grupuri de latinofoni din regiunile de la sud de Dunăre s-au refugiat la nordul fluviului, cu începere de pe la sfârșitul secolului al IV-lea și vor continua să pătrundă treptat la nordul fluviului și în secolele V și VI, după cum menționează scrierile lui Salvianus, Priscus din Panion, Procopius din Caesarea, Mauricius, Teophilact Simocatta și alții, contemporani evenimentelor²⁸. La aceste grupuri de transfugi romani s-au adăugat în timp și mulți prizonieri aduși de barbari din raidurile lor întreprinse la sudul Dunării, o bună parte din ei rămași să viețuiască printre localnici unde, după cum relatează izvoarele scrise ale vremii, găseau adesea condiții mai bune de trai decât în ținuturile imperiului²⁹.

Într-o anumită măsură transferul de latinofoni din sudul Dunării a putut fi favorizat și de situația politică existentă în anumite perioade, când stăpânirea romană sau bizantină revenea temporar la nordul fluviului, ca în vremea lui Constantin cel Mare sau Justinian, oferind posibilități mai lesnicioase de deplasare a grupurilor umane.

Pătrunderea unor grupuri mai reduse de latinofoni pare să se fi petrecut și în unele zone din Moldova, în special în arealele de relief mai ferite, cum sunt cele submontane și de podișuri înalte, altă dată puternic împădurite, prezența lor fiind atestată și pe cale arheologică. Într-adevăr, în așezările culturii *Costișa-Botoșana-Hansca*, ca în cazul celor, de exemplu de la Davideni și Târpești-Neamț, se întâlnesc și câteva produse de olărie tipice pentru cultura *Ipoțești-Cândești*, precum și alte obiecte specifice zonelor de la sud de Carpați, cum sunt fibulele digitate de tipul celor atestate cu deosebire în Oltenia și Muntenia, fibule de tip romano-bizantin, obiecte creștine produse în imperiu și altele³⁰. Asemenea obiecte vestimentare și de podoabă de sorginte romano-bizantină sunt atestate însă și în alte numeroase așezări autohtone de la est de Carpați, ceea ce dovedește existența multiplelor relații ale acestora cu centrele meșteșugărești din Oltenia, Muntenia și de la sud de Dunăre.³¹

Așa cum s-a mai afirmat, nu este exclus ca unele grupuri de romanici să fi pătruns la est și sud de Carpați și din Transilvania³², unele din acestea fiind forțate probabil să-și părăsească locurile de origine ca urmare a raidurilor întreprinse de huni sau dislocate de pătrunderea și stabilirea gepizilor în zonele podișului intra-carpatic. De altfel, anumite vestigii din conținutul culturii *Costișa-Botoșana-Hansca*, ca și unele descoperite în unele obiective de la sud de Carpați, care prezintă strânse analogii cu anumite descoperiri din Transilvania³³, par să sprijine concret o asemenea opinie.

²⁸ Salvianus, *De gubernatione Dei*, în P. L. Migne, 53, Paris, 1883, p. 113–114, 133–134, 144–147; Priscus Panites, *Ambasadele*, în FHDR, II, București, 1970, p. 265, 267, 277, 279; Procopius din Caesarea, *Istoria secretă*, ed. H. Mihăiescu, București, 1972, p. 105–106, (11, 38–39), 199 (25,25), 203 (26,20); Teophilact Simocatta, *Istorie bizantină*, II, 18, 26, ed. H. Mihăiescu, București, 1985, p. 58.

²⁹ În acest sens sunt de reținut relatările lui Priscus Panites, *op. cit.*, p. 283, 289 și Procopius din Caesarea, *Despre războaie*, II, 4, 6, 7; VII, 13, 24; 14,7: 38, 23; 40, 37 în FHDR, II, București, 1970, p. 435, 439, 449, 451.

³⁰ Silvia Marinescu-Bîlcu, *Târpești. From Prehistory to History in Eastern Romania*, BAR, 107, Oxford, 1981, p. 12–133, 136; I. Mitrea, *Comunități sătești la est de Carpați în epoca migrațiilor. Așezare de la Davideni din secolele V–VII*, Piatra Neamț, 2001, p. 138–148, 150–152, 160–162, fig. 66/2–3; 1–5; 67; 68 /3–4; 84/4; 94/1–2; 97/1–7; 105/1–2,4.

³¹ D. Gh. Teodor, *Considerații privind fibulele romano-bizantine din secolele V–VII e. n. în spațiul carpato-dunăreano-pontic*, în Arh. Mold., XII, 1988, p. 197–223; idem, *Piese vestimentare bizantine în spațiul carpato-dunăreano-pontic*, în ArhMold. XIV, 1991, p. 117–138; idem, *Fibule „digitate” din secolele V–VII în spațiul carpato-dunăreano-pontic*, în ArhMold. XV, 1992, p. 119–152; idem, *Cercei cu pandantiv stelat din secolele V–VIII, d. Hr. în spațiul carpato-dunăreano-pontic.*, în ArhMold., XVIII, 1995, p. 187–206; idem, *Importuri creștine romano-bizantine la nordul Dunării de Jos*, în *Carpica*, XXIX, 2000, p. 11–26; idem, *Medallions byzantins à symboles chretiens des IVe–VIIe siècles de l'espace carpato-danubienco-pontique*, în *Études byzantines et post-byzantines*, IV, 2001, pp. 19–27.

³² Idem, *op. cit.*, în *Carpica*, XXX, 2001, p. 50.

³³ Pentru exemplificare, referitor la ceramica lucrată cu roata, din pastă zgrunțuroasă, vezi: M. Rusu, *The Prefeudal Cemetery of Noșlac (VIth–VIIth Centuries)*, în *Dacia*, N.S., VI, 1962, p. 285, fig. 5/6; 6/4; 7/5; Ligia Bârzu, *Continuitatea populației autohtone în Transilvania în secolele IV–V (Cimitirul nr.1 de la Bratei)*, București, 1973, p. 35–41, pl. VI/2,7; VII/7, 10; VIII/3, 10–11; X/2, 9, 11; K. Horedt, *Morești. Grabungen in einer vor-und frühgeschichtlichen Siedlung in Siebenbürgen*, București, 1979, p. 94–100, fig. 47/1, 3; 55/6, 15; 56/7, 14; pl. 32/6; 35/3–4; Eugenia Zaharia, *La station nr. 2 de Bratei, dép. de Sibiu (VIe–VIIIe siècles)*, în *Dacia*, N.S., XXXVIII–XXXIX, 1994–1995, p. 302, 322, fig. 10/2; 11/1; 12/20; D. Protase, *Autohtonii în Dacia. Dacia postromană până la slavi*, Cluj-Napoca, 2000, p. 187–189; idem, *Țaga. Două așezări din perioada finală a etnogenezei românilor (sec. IV–VI și VII–VIII)*, Cluj-Napoca, 2003, p. 43–49, pl. II/1, 5; IV/4; V/10.

Pe baza datelor menționate noi considerăm că, în aprecierea corectă a unora din realitățile perioadei secolelor IV–VII se poate formula ipoteza că, în spațiul carpato-dunărean s-a derulat o admigrație succesivă de latinofoni. Aceste elemente romanice, transfugi și prizonieri s-au alăturat populației daco-romane, deja existentă în regiunile carpato-dunărene, sporind astfel în timp ponderea romanității din spațiul menționat.

Așa cum am mai arătat, asemenea elemente etnolingvistice au vehiculat de-a lungul secolelor o cultură materială specifică romanității târzii și bizantine, precum și numeroase elemente de cult creștin și odată cu ele și destul de multe influențe din sfera social-economică și administrativă proprie imperiului, acestea din urmă reflectându-se chiar și în structura obștei sătești locale din a doua jumătate a primului mileniu creștin³⁴. Desigur, numărul acestor adaosuri etnolingvistice latine nu a fost considerabil, dar a fost suficient și într-o anumită măsură determinant totuși pentru a menține *romanitatea orientală* aici și a impulsiona sensul în care s-a desfășurat procesul de asimilare a resturilor de alogeni stabilite definitiv la nordul Dunării de Jos. Toate aceste realități au putut fi posibile chiar și în situația în care se derulau pe scară largă aici marile migrații de populații dinspre răsăritul Europei, pentru că, într-o anumită măsură, ele au fost determinate tocmai de evenimentele menționate.

După cum se știe, pătrunderea unor migratori în unele regiuni de la nordul Dunării de Jos a amenințat direct existența anumitor comunități sătești autohtone, având drept consecință în multe cazuri dispersarea lor și instaurarea temporară a unui climat de nesiguranță, precum și a unei situații economice și politice precare.

Retragerea pentru un timp a comunităților sătești locale în zone mai bine apărate natural, cum au fost cele foarte împădurite, mai greu accesibile³⁵, ofereau temporar protecție și condiții favorabile pentru continuarea vieții și doar unele contacte limitate cu noii veniți. Cu vremea însă, relațiile cu aceștia au devenit posibile și necesare atât pentru băștinași, cât și pentru migratori.

După deplasarea în masă a alogenilor la sudul Dunării, în zonele de la nord de fluviu, cel puțin pentru o vreme, s-au putut crea condiții mai bune pentru dezvoltarea comunităților sătești locale. Probabil acestea au fost și realitățile din perioada prezenței populațiilor gotice aici sau din vremea pătrunderii triburilor slave, migratori care s-au stabilit pentru mai mult timp în unele regiuni de la nordul Dunării de Jos și au avut contacte mai numeroase cu locuitorii satelor autohtone.

În ceea ce-i privește pe slavi, cercetările arheologice au arătat că, în pofida informațiilor transmise, cu evidente exagerări, de către izvoarele scrise ale vremii, numărul lor nu a putut fi atât de mare încât să poată slaviza întreaga populație autohtonă în mijlocul căreia s-au stabilit temporar³⁶. Părerea unor arheologi care consideră că prezența și numărul foarte mare al acestor migratori ar putea fi dovedite pe baza ceramicii lucrate cu mâna datând din secolele VI–VII, pusă cu destulă ușurință pe seama lor, este o eroare, de vreme ce o asemenea categorie ceramică cu tehnică de lucru și forme asemănătoare este documentată în numeroase părți ale Europei, unde slavii nu au ajuns niciodată³⁷. Fără îndoială, înainte de deplasarea lor în Peninsula Balcanică, slavii au trebuit, ca urmare a confruntărilor lor militare cu imperiul, să se organizeze din punct de vedere administrativ și militar, constituindu-se poate în unele zone de la nordul Dunării de Jos în adevărate *scлавини*³⁸. Reamintim că nici unul din izvoarele scrise ale vremii nu menționează numele vreunui trib slav din

³⁴ Eugenia Zaharia, *Rolul istoric al obștiilor sătești. Contribuții la cunoașterea istoriei românilor în mieniul I. Închinare țărănimii române*, în Acta M.M., II, 1980, p. 133–154; D. Gh. Teodor, *Contribuții la cunoașterea obștei sătești din mileniul marilor migrații*, în *Carpica*, XXVIII, 1999, p. 103–107; idem, *op. cit.*, în *Prelegeri Academice*, V, 2006, 5, p. 115–117.

³⁵ C. C. Giurescu, *Românii în mileniul marilor migrații. Considerații asupra unor aspecte*, în Discursuri de recepție la Academia Română, București, 1980, p. 346–350; D. Gh. Teodor, *Aspecte etno-demografice ale continuității la est de Carpați în secolele V–XI e. n.*, în *Memoriile Academiei Române. Secțiunea științifică, seria IV*, tom. XII, București, 1990, p. 173–178.

³⁶ D. Gh. Teodor, *Slavii la nordul Dunării de Jos în secolele VI–VII d. Hr.*, în *ArhMold.*, XVII, 1994, p. 238–239.

³⁷ Cităm selectiv: W. Holmqvist, B. Arrhenius, A. Lundstrom, *Excavations at Helgö*, vol. I, Uppsala, 1961, p. 185, pl. 60–61; W. Völk, *Fundchronik für die Jahre 1963 und 1964*, în *Bayerische Vorgeschichtblätter*, 33, 1968, p. 204; W. Hübener, *Absatzgebiete frühgeschichtlichen Töpfereien in der zone nördlich der Alpen*, Bonn, 1969, p. 35–165, pl. 175–177; J. N. L. Myres, *A Corpus of Anglo-Saxon Pottery of the Pagan Period*, vol. II, Cambridge, 1977, p. 130, 154–156, fig. 1, 5; 17–18; 26; 62; 65; L. Laing, *The Archeology of the Late Celtic Britain and Ireland c. 400–1200 A.D.*, London, 1981, p. 276–284, fig. 91; 93; 98.

³⁸ D. Gh. Teodor, *Autohtoni și slavi în spațiul carpato-dunăreano-pontic în secolele VI–VII d. Hr.*, în *Din istoria Europei Romane*, Oradea, 1995, p. 191; idem, *Precizări privind realitățile etno-culturale din secolele IV–X d. Hr.*, în *spațiul extracarpatic (cu privire specială asupra zonelor carpato-nistrene)*, în *Studia Historica et Theologica. Omagiu profesorului Emilian Popescu*, Iași, 2003, p. 189.

vremea migrației lor în regiunile carpato-dunărene în secolul al VI-lea. Aceasta arată că structurile lor tribale fuseseră dislocate sub presiunea militară a hunilor sau a altor migratori, încă de la începutul deplasării lor către zonele centrale și de sud est ale Europei³⁹. În ceea ce privește așezările lor, după cum arată rezultatele investigațiilor arheologice, aceștia au preferat zonele de relief asemănătoare cu acelea din arealele geografice est europene din care au emigrat, în special de podișuri joase și câmpii colinare, situate mai ales de-alungul cursurilor unor râuri⁴⁰, astfel că o cercetare amănunțită a vestigiilor aparținând acestora ar putea delimita mai bine spațiile lor preferențiale de locuire. După opinia noastră numărul sensibil mai redus al acestor migratori (slavi), în comparație cu relațiile exagerate ale izvoarelor scrise ale vremii, stadiul social economic de dezvoltare inferior și intențiile vădite de a se stabili definitiv în regiunile stăpânite de imperiu, realizate, de altfel, odată cu căderea graniței dunărene, au constituit unii din factorii care au zădărnicit un eventual proces de slavizare a daco-romanilor.

După anul 602 când deplasarea slavilor în imperiu începe să se desfășoare în ritm alert, la nordul Dunării de Jos va rămâne un număr nesemnificativ de alogeni. În contextul instaurării unei perioade de relativă liniște politică și datorită stadiului superior de dezvoltare social-economică și culturală, potențialul etno-lingvistic autohton va spori considerabil, conservând astfel peste veacuri, în spațiul carpato-dunărean, vechea *romanitate orientală*⁴¹.

Schimbarea raportului de forță în favoarea romanicilor va permite, cu începere din secolul al VII-lea, declanșarea unor noi prefaceri de ordin etnolingvistic, demografic și cultural. Resturile slavilor rămase definitiv la nordul Dunării de Jos vor începe să se integreze treptat în sânul obștilor sătești locale și vor sfârși prin a fi asimilate, nu fără a lăsa și unele influențe în cultura materială a autohtonilor⁴². Aceste elemente și influențe s-au datorat nu numai contactelor stabilite între romanici și resturile alogenilor stabiliți aici încă din secolele VI–VII, ci și noilor grupuri de slavi (reduse însă numeric), dislocate de invaziile ultimului grup de avari și de protobulgarii de la sfârșitul secolului al VII-lea și începutul celui următor, grupuri care din zonele Niprului Mijlociu și din stepile nord-pontice, au vehiculat mai ales în regiunile de la est de Carpați, vestigii de tip *Romen, Volyntzevo și Borșevo sau alano-bulgar*⁴³. Cu toată prezența vizibilă a elementelor etno-culturale de factură romanică ilustrată de aspectul de tip *Lozna-Borniș*⁴⁴, repartiția descoperirilor arheologice din perioada secolelor VIII–X arată că în unele zone, în special în nord-estul arealului situat în interfluviul Prut Nistru sau în nordul Bucovinei și în Maramureș, vestigiile de factură slavă sunt mult mai numeroase, analogiile lor cu cele specifice aspectelor de cultură materială din Ucraina vestică fiind destul de vizibile. Situația începe însă să se schimbe încă din secolul al VIII-lea, în regiunile de la nordul Dunării de Jos fiind atestate elemente de cultură materiale noi. Analiza vestigiilor datând din perioada secolelor VIII–IX evidențiază o pondere crescută a ceramicii lucrată cu roata, sporirea numărului de unelte și arme, modificări în structura locuințelor, dar și constituirea necropolelor birituale, în care apar frecvent complexe funerare de inhumație cu ritualuri de certă sorginte creștină. Deși în spațiul sud-estului european se conturase o nouă situație geo-politică, care înlăturase vecinătatea nemijlocită a regiunilor de la nordul Dunării de Jos cu teritoriile statului bizantin, legăturile populației autohtone cu imperiul vor continua totuși (dar mai diminuate), după cum o dovedesc o serie de importuri⁴⁵.

În regiunile din sudul interfluviului Prut-Nistru și din estul Munteniei în aceeași vreme sunt documentate și câteva vestigii aparținând, după caracteristicile lor, grupurilor de protobulgari conduși de Asparuch, indicând un posibil traseu a deplasărilor acestora către sudul Dunării, evitând se pare Dobrogea, acolo unde se puteau confrunța din nou cu armatele bizantine, fie atestând unele prezențe temporare, ca urmare a unor

³⁹ I. Nestor, *Formarea poporului român*, în *Istoria poporului român*, sub red. A. Oțetea, București, 1970, p. 104.

⁴⁰ D.Gh. Teodor, *op. cit.*, în *ArhMold.*, XVII, 1994, p. 228.

⁴¹ Em. Condurachi, Gh. Ștefan, *La romanité Orientale*, extras din *Actele celui de al XIII-lea Congres international de științe istorice-Moscova 16–23 august*, Moscova, 1970, p. 1–32.

⁴² D. Gh. Teodor, *op. cit.*, în *Studia Historica et Theologica*, 2003, p. 191–192.

⁴³ Idem, *Elemente nomade din secolele VI–VIII d. Hr. în regiunile de la est și sud de Carpați*, în *Musaioș*, V, 1999, p. 71–90; idem, *op. cit.*, în *Studia Historica et Theologica*, Iași, 2003, p. 190; idem, *Eastern, Slav and nomadic elements of the Seventh-Ninth Centuries in the Carpathians-Dniester Regions*, în *Zbornik na počest Dariny Bialekovej*, Nitra, 2004, p. 399–403; idem, *op. cit.*, în *Musaioș*, XII, 2007, p. 147.

⁴⁴ Idem, *Unele probleme privind evoluția culturii materiale din Moldova în secolele VI–X e.n.*, în *Carpica*, II, 1969, p. 300–301; idem, *op. cit.*, în *Musaioș*, XII, 2007, p. 146–147.

⁴⁵ Idem, *op. cit.*, Iași, 1981, p. 59–76.

raiduri militare⁴⁶. De asemenea, în Muntenia sunt atestate și vestigiile deosebite ca factură, pe care noi le-am pus în legătură cu prizonierii bizantini de la Adrianopol, colonizați de bulgari în anumite zone⁴⁷.

În vremea secolelor VIII–IX, când se constată aici instaurarea unei perioade de relativă liniște politică, determinată de încetarea temporară a marilor invazii, comunitățile autohtone din anumite zone de la nordul Dunării de Jos vor cunoaște un vizibil reviriment social, economic și cultural, concomitent cu sporirea numărului de așezări și necropole.

Datorită apariției unor conjuncturi favorabile, cauzate, paradoxal, tocmai de recrudescența ultimilor valuri de migratori (uzi, pecenegi, cumani, tătari) care, temporar, au delimitat parțial arealele de viațuire etno-lingvistică, a putut avea loc treptat și extinderea unui interesant și complex proces de românizare ce va cuprinde zonele ocupate temporar de slavi, în special cele ale dacilor slavizați (din unele părți ale Bucovinei de nord și din Maramureș), dar și altele, în care elementele alogene, ca cele turanice de exemplu, se stabiliseră mai compact. În plan arheologic, cristalizarea culturii materiale de tip *Dridu* din secolele IX–XI, atribuită populației vechi românești și atestată pe aproape întreg spațiul de la nordul Dunării de Jos, ilustrează, după opinia noastră, desfășurarea unui asemenea larg și ireversibil proces, explicând astfel prezența numeroasă și compactă a elementelor etno-lingvistice latine în vecinătatea lumii slave⁴⁸. În acest sens, trebuie semnalat faptul că cercetările efectuate până în prezent au putut contura, cu destulă certitudine, pe parcursul unor etape, arealele cu densă populație autohtonă și altele unde, dimpotrivă, sunt atestate doar grupuri reduse de băștinași.⁴⁹ Analiza comparativă a vestigiilor datând din perioada secolelor IX–XI din regiunile carpatodunărene dovedește astfel, indubitabil, existența acestei populații vechi românești și multiplele ei contacte cu diferitele grupuri de alogeni. Pe baza lor, în stadiul actual al cercetărilor, pot fi respinse hotărât și anumite concluzii, formulate tendențios, potrivit cărora în vremea dezvoltării culturii vechi românești de tip *Dridu*, regiunile dintre Carpații de sud și Dunăre erau locuite efectiv de bulgari, după cum ar demonstra-o, după unii, așezările și necropole descoperite în spațiul menționat⁵⁰, părere în totală contradicție cu realitățile pe care le-au evidențiat amplele investigații arheologice efectuate timp de peste o jumătate de veac, care au atestat aici existența câtorva mii de așezări și necropole din perioada secolelor VIII–X.

Încheind aceste considerații cu privire la istoria spațiului carpatodunărean în primul mileniu al erei creștine, subliniem hotărât că, punctele noastre de vedere, formulate ca urmare a analizei rezultatelor obținute de investigațiile arheologice, nu prejudiciază în esența lor principalele concluzii ale istoriografiei românești privind continuitatea, autohtonă, romanizarea, locul și timpul de formare a poporului și limbii române și, dimpotrivă, încearcă să aducă unele clarificări privitoare la realitățile social-economice, culturale și etno-demografice din perioada de timp menționată.

CONSIDÉRATIONS SUR CERTAINS ASPECTS DE L'ETHNOGENÈSE ROUMAINE

RÉSUMÉ

Les fouilles archéologiques entreprises pendant la deuxième moitié du siècle précédent dans les régions de l'espace carpatodanubien-pontique et liées aux réalités du millénaire de grandes migrations ont donné de nombreux et importants résultats. En se fiant à ces résultats, l'auteur de cette étude entreprend une nouvelle analyse des aspects concernant la romanisation de la population géto-dace entre le Ier et le VIème siècle après J. Ch. On a supposé toutefois que les régions de l'est et du sud des Carpats, qui n'ont pas été détenues par l'Empire Romain, ont tout de même pu être engagées dans un

⁴⁶ Idem, *Precizări cronologice și culturale privind două piese feudale timpurii din Câmpia Munteniei*, în *Arh.Mold.*, XVI, 1993, p. 287.

⁴⁷ Idem, *Din nou despre dominația Bulgariei la nordul Dunării de Jos*, în *Musaio*, IX, 2004, p. 127–135.

⁴⁸ Eugenia Zaharia, *Săpăturile de la Dridu. Contribuții la arheologia și istoria perioadei de formare a poporului român*, București, 1967; eadem, *Données sur l'archéologie des VIe–Xe siècles sur le territoire de la Roumanie. La culture Bratei et la culture Dridu*, în *Dacia*, N.S., XV, 1971, p. 269–287; D. Gh. Teodor, *Contribuții la cunoașterea culturii Dridu pe teritoriul Moldovei*, în *SCIV*, 19, 1968, 2, p. 227–278; idem, *Teritoriul est carpatic în veacurile V–XI*, Iași, 1978, p. 67–144; O. Toropu, *Romanitatea târzie și străromânii în Dacia Traiană sud-carpatică (secolele III–XI)*, Craiova, 1976, p. 150–217.

⁴⁹ În acest sens, vezi hărțile cu descoperirile arheologice din *Istoria Românilor* vol. II, București, 2001, p. 557, fig. 70 și din vol. III, p. 40–42; 146–148, fig. 1 și 28.

⁵⁰ U. Fiedler, *Studien zu Gräberfeldern des 6. bis 7. Jahrhunderts an der unteren Donau*, vol. I–II, Bonn, 1992, *passim*.

processus plus large de romanisation, au déroulement duquel ont contribué non seulement les échanges économiques et culturels intenses avec les régions du sud du Danube, mais aussi la présence de nombreux prisonniers latinophones emmenés ici par les barbares, les transfuges venus de l'empire ou certains groupes de Romains provenant de l'ancienne province de la Dace romaine.

L'auteur considère que les prisonniers emmenés au nord du Bas Danube suite à de nombreux raids entrepris par les migrants entre IVème et le VIème siècles après J. Ch., les transfuges provenant de certaines régions de l'empire réfugiés ici ou les groupes de population romaine-byzantine disloqués par l'arrivée et l'établissement temporaire de nombreux barbares au sud du fleuve ont contribué à l'augmentation de la survenue des éléments ethnolinguistiques romaines qui existaient déjà dans l'espace carpato-danubien.

L'analyse de la culture matérielle des Vème–VIIème du type *Ipotești-Cândești* a relevé son origine romaino-byzantine certaine et le fait que ceux qui l'on véhiculés dans les régions situées entre les Carpates du sud et le Danube ont été surtout les groupes latinophones disloqués par les invasions des Gotes, des Huns, des Slaves et des Avars. Il est également possible que certains groupes de latinophones aient pénétré à l'Est et le Sud de Carpates depuis la Pannonie ou la Transylvanie. Quelques éléments du type *Ipotești-Cândești* ont été attestés aussi à l'Est du Carpat.

Pendant la période suivante, notamment aux VIIIème et Xème siècles. Lorsque les invasions des migrants baissent et un relatif calme politique s'installe, la société autochtone subit un visible revirement économique et culturel, soutenu par le nombre considérable d'objectifs et par la cristallisation de l'ancienne culture roumaine du type *Dridu*, répandue presque sur tout l'espace carpato-danubien-pontique. L'extension progressive de l'aire de l'ancienne habitation roumaine a probablement eu lieu à la même époque, qui finira par inclure également les régions plus au nord où certains groupes géto-daces avaient probablement été slavisés durant les VIème et VIIème siècles après J.Ch.

Cette même époque a également vu survenir l'assimilation des groupes d'allogènes qui se sont définitivement établis dans certaines régions au nord du Bas Danube.